

28133

JÄMTLAND

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Föllinge

21/1 1971

Brändemo, Ingrid, 1971.

Svar på ULMA:s frågelista M 82 Matordning
och bordsseder.

9 bl. 4:o

28133

Svar på landsmålsarkivets frågelista
M 82 Matordning och bordsseder
Åkersjön, Föllinge sn, Jämtl. l.

I. Matordning

' mat ' måltid

' bē emēla mēvom ' bida dvs. klara
sig utan mat mellan måltiderna.

' käst för ' äta litet grand så
man klarar sig tills det blir matdags.

' oft ' tiden mellan två mål.

' ofta ' best. fem.

Det finns minnen av att människor
svält och inte åt några regel-
bundna måltider. Det berättas om
en familj med många barn som inte
hade något annat att äta än
mjölken från 1 ko som mjölkade
bara ett par liter om dan.

De måltider som förekom enligt

de äldstas uppgifter var:

'mårän' frukost kl. 9, bestod oftast av välling och stekt potatis. Dessförinnan hade man fått 'måränskäfe' innan man gick till lagårn.

Frukosten torde på sina håll ha ätits tidigare. Enligt en uppgift åt man frukost när man kom in efter morgonmjölkningen

Middagsmålet som äts kl. 12 benämns av en sagesman för 'högsdän' och av en annan 'ündün'

Beträffande den måltid som kallas unndun föreligger en viss tveksamhet. En påstår att det var ett eftermiddagsmål som äts ung kl. 4 på e.m. och en annan att det äts på förmiddan. Den som kallar middagen unndun kallar det nämnda eftermiddags-

Landsmålarkivet Uppsala. 28133.
Ingrid Brändemo 1971. FÖLLINGE.

JTL.

Frgl. M 82

målet kl. 4 för 'äftväk'
'kvällen' äts kl. 8.

Middagsmålet kl. 12 bestod oftast av sill eller annan fisk och potatis, ibland kött och potatis.

Efter middagsmålet kl. 4 bestod av bröd & fläsk och mjölk eller kaffe.

Till 'kväll' åt man bara gröt och mjölk.

På sommaren då man var i 'bùom' kunde matordningen bli rubbad eftersom man ofta måste gå i 'kùskög' dvs. gå och leta efter korra. Likaså när man gick bort och slog starrslätter kunde det bli litet 'ämse' oregelbundet.

'hädagsmättn' mat som äts vid helger, t.ex. 'filbäna' tjockmjölk med grädde,

Landsmålsarkivet Uppsala. 28133.
Ingrid Brändemo 1971. FÖLLINGE.

Frgl. M 82

JTL.

'sävede', sävve best. neutr.
sövel dos. kött, fisk, ost osv. som
äts till bröd och potatis. sövel
och smör fick man inte äta sam-
tidigt.

'sävedmättn' kallade man rörost
och söstost.

'gäsläne' sade man om saker som
det var ont om t.ex. mjöl. 'va
råd om gäsläne' var rädd om
gudslänet.

'äta einäflece' äta ensidigt.
'stö se på përan' hålla sig till
potatis, det fick man göra efter-
som det var ont om sövel.

'masæfsen' matsäck. Den
bestod oftast av 'stütan'
smörgåsar av tunnbröd. Matsäck
hade man med sig när man var
i skogen på vintern och kände

bet!
va

timmer, när man gick bort och
slog stannslätter och när man
vallade kreaturen i skogen.

'lägg ti lædenmasätsen
'lägga i matsäck åt vallgossarna,
'lædenpöck el. lætanpöck 'vallgosse
'Denne hade en byggnäska att ha
matsäck i och en salt pung i
bältet med salt och agnar i åt
kreaturen 'tj kräka 'locka
till sig kreaturen.

När man gick i slätter hade
man en könt med mat i.
Behövede man bana en liten
matsäck kunde man 'stärp
en stult te löma 'stoppä
en smöngås i fickan

I slättern hade man mest
gröt och tjock mjölk som mat-
säck, den senare i en bråkagge.

acc!
dubio!
(PR)

Betyd.
dubio!
UR

Landsmålsarkivet Uppsala. 28133.
Ingrid Brändemo 1971. FÖLLINGE.

JTL.

Frgl. M 82

6

'gēs mūsā' en bit ost massa
söm man tog ur kitteln när
man höll på att koka ost. Man
kramade ur vasslan och gav
den ur handen åt den besö-
kande.

II Bondsseder

Bondsbon lästes tyst av alla.
Sedan man ätit skulle man
'läsa för matn' och inte
'gå frö bödan' som en hån!
Maten sattes fram på bordet.
Alla åt med var sin sked ur
ett gemensamt grötfat men hade
var sin träkopp med mjölk.
Husbonden hade alltid samma
plats vid bordet, medan husmor

acc!
(v2)

oftast åt stående vid spisen och efter alla andra. Barnen satt med vid bordet men fick inte ta för sig av maten själva.

'de va te gära stütan o två dom' man måste göra smörgåsar och nåcka dem.

Mössa fick man ej ha på vid måltiden, däremot kunde karlarna ibland ha mössan på sig inomhus annars.

Var och en hade sin särskilda sked. Efter måltiden dröskades skedarna men äldre människor släckade ofta bara av skeden och la undanden. Skedarna förvarades i en låda i bordet eller i ett skåp med särskild skedhylla. Husbonden kunde ha en särskild skåra i väggen för sin sked.

'skē mät' mat som äts med sked. (e) (m)

Gafflar förekom ej och inbe heller
 tallrikar. Oftast lade man maten
 på brödet och åt utan tallrik.
 Köttet serverades i en gryta med
 en bit tillskuren åt var ochen.
 'lät fötek' födorådstagare
 som bodde inne tillsammans med
 hasfolket åt vid ett bord för
 sig.

Om ett bord där all mat är
 uppäten kan man säga att det
 ser ut som 'skögeLn ha göt
 øve bödre.'
 'gräpa ti se' äta glupskt
 detta var mycket ohyfsat.
 Likaså att rapa vid bordet var
 fult.

Karlarna vilade ofta middag
 en halv timme efter måltiden
 medan kvinnorna diskade.

[Isaon
 pent
 vokal
 och ael
 (VR)]

Landsmålarkivet Uppsala. 28133.
 Ingrid Brändemo 1971. FÖLLINGE.
 JTL.

Frgl. M 82

'gästfrä' hälsade man oftast
då man kom in till andra.

{acc.?
(174)}

Den som kom in när man
höll på att äta bjöds oftast
till bordet. Annars sades det
att fick stå och svalja maten
för de ätande.

{han}

'c'est' bli bjuden på undfägnas
'je ceste kate' jag blev bjuden
på kaffe.

'skäm c'est' bli bjuden på väl-
digt mycket. äv ironiskt:
'du fe k vest skäm c'est nu'
du fick alls ingenting.

Sagesmän: Märta Apelsson född 1880
och Britta Anonsson född 1893 båda
från Åkersjöen

Upptecknare: Ingrid Brändemo